

Prof. dr Arsen Janevski
Asistent mr Milka Rakočević

Pravni fakultet „Justinijan Prvi“ Univerziteta „Sv. Kiril i Metodij“
u Skoplju

OVLAŠĆENJE ILI DUŽNOST STRANAKA DA RASPRAVLJAJU PRED SUDOM

Posledice pasivnosti stranaka u parničnom postupku

Predmet interesovanja ovog rada je problematika položaja stranaka odnosno njihovog držanja (aktivnog odnosno pasivnog) u postupku. Da li su stranke dužne da raspravljaju pred sudom i da aktivno učestvuju ili one same odlučuju kakvo će držanje imati, što upućuje na zaključak da one mogu biti i potpuno pasivne i da uopšte ne odgovaraju na procesne aktivnosti preduzete od strane drugih subjekata u postupku? Načelo saslušanja stranaka u savremenom parničnom postupku koncipirano je tako da označava ovlašćenje stranaka da budu saslušane u postupku, ne namećući im pritom dužnost izjašnjavanja o zahtevima i navodima protivne stranke.

Međutim, nepostojanje obaveze da imaju aktivno držanje u postupku ne znači da stranke mogu da se ponašaju volunтарыstički i pritom da sprečavaju brz i efikasan završetak parničnog postupka. Upravo zbog toga, procesni režimi, istovremeno sa proklamovanjem prava stranaka da se izjasne u postupku (pritom ne obavezujući ih na aktivno držanje), za pasivnost stranaka vezuju negativne pravne posledice.

Ključne reči: Parnični postupak; Saslušanje stranaka; Propuštanje; Pasivnost; Kontumaciona presuda; Prekluzija.

1. UVODNE NAPOMENE

Kada je reč o položaju stranaka u parničnom postupku, procesni zakon postavlja opšte pravilo koje predviđa da je njihovo učešće u postupku uvek potrebno. Kako bi se utvrdilo činjenično stanje koje će poslužiti kao premisa za donošenje pravilne i zakonite odluke, učešće određenih lica u

postupku javlja se kao potreba. U odnosu na stranke, ta potreba se izdiže na nivo osnovnog principa parničnog postupka. Reč je o načelu *audiatur et altera pars*.¹ Potreba potpunog i pravilnog rasvetljavanja spornog predmeta, nužnom nameće potrebu za učešćem svih lica koja mogu da doprinesu utvrđivanju materijalne istine, nezavisno od toga da li se ta lica javljaju u svojstvu stranke ili u ulozi svedoka, veštaka, itd. I dok u drugim slučajevima, tj. u slučaju učešća lica u svojstvu svedoka ili veštaka, zakon ostavlja da sud utvrdi da li u konkretnom slučaju postoji takva potreba i u kom obimu, potreba za učešćem stranaka u postupku, s obzirom na njihov posebni položaj, izdignuta je na stepen nužnosti. Ta potreba realizuje se preko dužnosti suda da strankama dâ mogućnost da se izjasne o činjenicama iznesenim u toku postupka, a koje služe kao osnova za stvaranje svesti o stvarnosti, tj. za utvrđivanje materijalne istine. Ako se ima u vidu osnovni cilj parničnog postupka, a to je utvrđivanje istine kako bi postupak ima pozitivan ishod – donošenje pravile meritorne odluke, u procesnoj doktrini opravdano se postavlja pitanje o postojanju dužnosti odnosno obavezi stranaka da imaju aktivno držanje u postupku. Naime, „*interes koji je izražen preko ideje o uspostavljanju pravičnog i zakonitog pravnog mira nameće i opravdava obavezu odnosno dužnost za učešće u postupku*“.²

U nekim starim pravnim sistemima, formula *audiatur et altera pars* označavala je dužnost za aktivnim učešćem u postupku. Bez upuštanja tužene strane, bilo je nemoguće da sud raspravlja o sporu. Ukoliko tuženi pokaže neposlušnost prema sudu, odnosno prema zakonu, bio je podložan izvesnim merama s ciljem da se prinudi na učešće u postupku.³

Međutim, kada je reč o učešću određenih lica u postupku, savremeno pravo postavlja jasnu liniju između parničnih stranaka i drugih subjekata čije se učešće smatra potrebnim. Naime, dok procesni zakon drugim subjektima nameće obavezu neposrednog i aktivnog učešća u postupku i predviđa sredstva za osiguranje njihove aktivnosti,⁴ isti taj zakon ima drugačiji stav u odnosu na parničare – ostavlja strankama da slobodno očne da li će preduzimati procesne radnje ili će odlučiti da svoj stav prema predmetu spora manifestuju pasivnim i neaktivnim držanjem u postupku.

---

¹ Б. Благојевић, *Начела приватнога процеснога права*, Београд 1936, 351.

² *Ibid.*

³ Pravo na upuštanje u raspravljanje, odnosno *litiscontestatio* istvremeno je značilo i ovlašćenje i obavezu. Stranka koja se dobrovoljno nije upustila u raspravljanje bila je izložena primeni prisilnih mera koje su mogle da budu pravnog ili moralnog karaktera, npr. ekskomunikacija, ali su ponekad te prisilne mere išle i do stepena fizičke prinude, npr. prisilno privođenje, tortura i sl.

⁴ Vid. Zakon o parničnom postupku Makedonije – ZPP, *Службен весник на Р. Македонија*, бр. 79/05, 110/08, 83/09 i 116/10, čl. 219, 233 i 240; преčišćени текст објављен у *Службен весник на Р. Македонија*, бр. 7/11.

2. OVLAŠĆENJE ILI DUŽNOST STRANAKA DA RASPRAVLJAJU PRED SUDOM?

Načelo saslušanja stranaka u modernom parničnom postupku koncipirano je tako da daje mogućnost strankama da budu saslušane u postupku, pritom ne postavljajući im dužnost da se izjašnjavaju o zahtevima i navodima svog protivnika. Savremeni sistemi usmeravaju dužnost ka sudu. Procesni zakon proklamuje obavezu da sud strankama osigura mogućnost svestranog raspravljanja pred sudom. Sud je dužan da strankama omogući korišćenje procesnih ovlašćenja, a na stranke pada teret da li će takvu mogućnost koristiti. Upravo zbog toga, „saslušanje stranaka nije dužnost, već pravo, nije obaveza, već ovlašćenje. Stranka može ali ne mora da ga koristi“.⁵ Stranka nema nikakvu dužnost da preuzima konkretne parnične radnje u postupku, ona ima samo pravnu moć.⁶ Pravu stranke u parničnom postupku odgovara samo dužnost stranke da svojim radnjama doprinese ostvarivanju tih prava.⁷ Po pravilu, nikakve prinudne mere ne mogu da se primene protiv stranke kako bi se ona prisilila da raspravlja pred sudom.⁸ Ipak, koncepcija da stranke budu obavezane na aktivnost u postupku, i danas je prisutna u nekim savremenim zakonodavstvima. Međutim, takva dužnost je propraćena relativno blagim sankcijama zbog njenog neispunjenja.⁹

Čemu dugujemo ovo opšteprihvaćeno rešenje savremenih procesnih sistema? Dajući pojedincima, kao nosiocima materijalno-pravnih ovlašćenja, pravo da u određenim granicama raspoložu tim ovlašćenjima, zakon nije hteo da anulira takvo svojstvo ni u slučaju kada to isto materijalno-pravno ovlašćenje postaje predmet konkretnog parničnog postupka. Sama priroda

---

⁵ S. Triva, M. Dika, *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb 2004, 154.

⁶ R. Tač, „Ravnopravnost stranaka u parničnom postupku“, *Pravni život* 7-8/1996, 104.

⁷ A. Galič, „Sankcije za neaktivnost stranaka u parničnom postupku“, *Pravni život* 12/2004, 127.

⁸ Evidentno je da sud nema delotvorna sredstva kojim bi prinudio pasivnu stranku da se koristi svojim procesnim ovlašćenjima. U savremenom parničnom postupku nema mesta prisilnim merama usmerenim ka pasivnoj stranci, kojim će se stranka prinuditi da pristupi na ročište odnosno da raspravlja pred sudom, iz razloga što dispoziciona maksima isključuje primenu kaznenih mera prema parničarima. – Tako, S. Omanović, *Contumacia*, Bihac 2002, 7.

⁹ Nemački procesni sistem predviđa ovlašćenje da sud *naredi* strankama da lično pristupe sudu kada je to potrebno za razjašnjavanje činjeničnog stanja. Ako se iz razloga velike udaljenosti, ili iz drugih važnih razloga lično prisustvo stranke ne može očekivati, sud će izdati nalog kojim zahteva lično prisustvo stranke. Ako se stranka ne javi na poziv, može biti kažnjena novčanom kaznom koja se primenjuje na svedoka koji se nije odazvao na poziv suda. Stranka je ovlašćena da pošalje zastupnika koji će moći da da potrebna razjašnjenja. – Vid. čl. 141 nemačkog ZPO-a. Iz ovog propisa možemo videti da obavezno prisustvo stranke ne predstavlja samo procesnu dužnost, već realnu dužnost za čije ispunjenje mogu da se primene i prinudne mere.

posrednog predmeta parničnog postupka, a to je dispozitivnost građanskih subjektivnih prava, usmerava nas da konstatujemo da stranke ne mogu biti obavezane da raspravljaju u toku postupka. Ukoliko su stranke ovlašćene da slobodno raspolažu svojim pravima, onda su ovlašćene i da zanemare odbranu tih istih prava u postupku. Takvim stavom stranke ne pokazuju neposlušnost prema sudu ili prema zakonu. Stranke jednostavno ne žele da se koriste ovlašćenjem koje im je zakon dao, a pritom im nije nametnuo dužnost određenog postupanja.¹⁰

Parnični postupak je dominantno dipozitivan, što znači da stranke nisu obavezane na aktivno delovanje u postupku. Moderni procesni sistemi imaju samo mogućnost da, u duhu savremenih standarda o ljudskim pravima, pasivnost stranaka interpretiraju kao manifestaciju pravno relevantne volje. Pasivnost je samo modus za manifestaciju aktivnosti.¹¹

Negativno držanje i nereagovanje na činjenične tvrdnje za koje stranke treba da zauzmu stav u postupku, smatra se kao izjašnjenje, i upravo zbog toga sud tu pasivnost tumači kao takvu i podvodi je pod odgovarajuću posledicu koju je zakon predvideo. Stranki se ne sme dopustiti da svojim neupuštanjem u raspravljanje i svojim nezainteresovanim držanjem parnicu beskonačno odugovlači i onemogućava raspravljanje o sporu. Zakon ne sme dopustiti da se šikanoznim ponašanjem jedne od stranaka postupak proteže u nedogled, i da se time sistem pravne zaštite pokaže neefikasnim.¹²

Zbog toga, sud ima obavezu da stranku pozove, tj. da je uredno obavesti o preduzimanju određene parnične radnje. Ispunjavanjem te obaveze sud je pružio mogućnost stranki da se izjasni u postupku i da se odbrani od napada svog protivnika. Da li će se stranka odazvati tom pozivu, ostaje da sama odluči, uzimajući u obzir vlastiti interes. Član 5 ZPP-a, koji normira princip saslušanja stranaka, jasan je u tom pogledu: „Sud će stranki *dati mogućnost* da se izjasni o zahtevima i navodima protivne stranke“. Iz citirane odredbe, evidentno je da stranka odlučuje da li će se aktivirati u postupku zbog zaštite svojih interesa. Sud je ispunio svoju dužnost onog trenutka kada je stranku *uredno* obavestio. Ako se uredno pozvana stranka ogлуši na poziv suda, takvo postupanje neće sprečiti dalji tok postupka.

Prihvatanjem pravila da stranka nije obavezna da aktivno učestvuje u postupku, otvara se niz pitanja. Naime, kakav je položaj stranke koja je odlučila da svoju procesno relevantnu volju manifestuje neaktivnošću? Da li su njeni interesi u postupku ugroženi ukoliko propusti da iskaže svoju

---

¹⁰ М. Марковић, *Основна начела парничног поступка*, Нови Сад 1977, 10.

¹¹ I. Pezo, „O nekim pitanjima procesno relevantne pasivnosti parničnih stranaka“, *Hrvatska pravna revija* svibanj 2001, 87.

¹² Б. Благојевић, 343.

odbranu? Koje posledice će nastupiti za stranku koja je odlučila da se *brani* propuštanjem? Da li se neaktivnost uvek negativno odražava na položaj stranke u postupku? Sva postavljena pitanja sublimirana u jedno, glasila bi: kakav je procesni položaj stranke koja je odlučila da ne koristi pravo da bude saslušana u postupku? Ili, drugačije formulirano: kako će se reagovati na pasivnost stranke? U teoriji procesnog prava izdiferencirana su tri rešenja povodom ovog pitanja: 1) sistem afirmativne litiskontestacije; 2) sistem negativne litiskontestacije; i 3) sistem neodređenog stava prema neaktivnosti stranaka.

2.1. Sistem afirmativne ili pozitivne litiskontestacije

Kod sistema afirmativne litiskontestacije, dominira teza da neaktivnost stranaka ne sme uticati štetno na postupak – manifestirana pasivnost jedne od stranaka ne sme sprečiti rad suda i zaštitu protivnika. Da bi se postigla ravnoteža između dva stanovišta koja se donekle međusobno isključuju, s jedne strane, pravilo da se sila ne može prihvatiti kao metod kojim će se obezbediti aktivnost stranaka, i, s druge strane, potreba da se „kazni“ pasivnost, odnosno da se onemogućiti zloupotreba procesnih ovlašćenja, u procesnoj teoriji uspostavlja se pravilo da stranka koja zauzme pasivan stav prihvata istinitost navoda svog protivnika, a ponekad i osnovanost njegovih zahteva – *qui tacet consentire videtur*. Reč je o fikciji, koja je prema predstavnicima ove teorije nužna kako bi se onemogućilo nesavesno korišćenje procesnim ovlašćenjima od strane stranke koja želi da njenom neaktivnošću odugovlači postupak. Zbog toga, pasivnost se transformiše u instrument procesne dispozicije.¹³ Smatra se opravdanom primena stare maksime *vigilantibus non dormientibus iura subveniunt* (*zakon služi budne, a ne one koji spavaju*).

2.2. Sistem negativne litiskontestacije

Ovaj sistem zauzima dijametralno suprotni stav od stava koji zastupa prethodno stanovište. Prema ovoj teorijskoj konstrukciji, stranka koja se ne izjašnjava o navodima svog protivnika time poriče njegove navode i zahteve. Propuštanje se smatra osporavanjem. Ćutanje stranke znači negiranje istinitosti protivnikovih navoda, odnosno osporavanje osnovanosti njegovih zahteva. Sud je dužan da sam utvrdi relevantne činjenice i da primeni materijalno pravo. Ovaj sistem kreće od fikcije da ćutanje znači poricanje. Sistem negativne litiskontestacije prihvata tezu da pasivnost ne može da

---

¹³ S. Triva, M. Dika, 155.

proizvede negativni efekat za stranku koja je rešila da ima pasivno držanje.¹⁴

2.3. Sistem neodređenog stava prema pasivnosti stranaka

U teoriji je razvijena i teza koja odbacuje sve fikcije. Ona napušta ekstremne stavove sistema pozitivne i negativne litiskontestacije kao neprihvatljive i neopravdane. Reč je o tzv. sistemu neodređenog stava prema pasivnosti stranaka. Ovaj sistem u svojoj osnovi ne sadrži tezu prema kojoj će se pretpostavljati stvarna volja pasivne stranke. Propuštanje odnosno pasivnost ne znači priznavanje ni osporavanje. O stranki koja nije preduzela nikakvu aktivnost u parnici ne zna se šta želi: njena volja je nepoznata i zbog toga procesno irelevantna. Navodi aktivne stranke ne mogu da se smatraju istinitim ili neistinitim samo zato što se protivna stranka o njima nije izjasnila.¹⁵ Sud neće prihvatiti pasivno držanje niti kao priznavanje, niti kao poricanje činjeničnih navoda, već će od svih izvedenih dokaza ceniti od kakvog je značaja pasivno držanje stranke u vezi sa donošenjem odluke.

2.4. Makedonsko pozitivno procesno pravo o pasivnosti stranaka

Analizirajući odrede ZPP-a, dolazimo do zaključka da se makedonsko procesno pravo izričito ne priklanja nijednom od predstavljenih sistema. Procesni zakon različito tretira propuštanje stranaka, u zavisnosti od konkretne procesne situacije. Prema ZPP-u, nepreduzimanje procesnih radnji koje su vezane za rokove, ročišta ili za određene stadijume postupka može se različito odraziti na položaj stranaka u postupku. Ipak, analizirajući pasivnost stranke isključivo iz ugla njenog odnosa prema navodima i zahtevima protivne stranke, može se izvesti zaključak da se makedonski procesni sistem u osnovi zasniva na tezi neodređenog stava prema pasivnosti stranaka.

Ipak, teza o neodređenom stavu prema pasivnosti stranaka ne primenjuje se u svim procesnim situacijama. Kada je u pitanju potpuna pasivnost tuženog, iako ne na izričit način, ZPP kroz pojedina rešenja proklamuje sistem pozitivne litiskontestacije. Reč je o dve situacije: donošenje presude zbog nepodnošenja odgovora na tužbu, i donošenje presude zbog izostanka.¹⁶ U oba slučaja, sud usvaja tužbeni zahtev zasnivajući svoje uverenje

---

¹⁴ U starijim sistemima, npr. u srpskom Zakonu o sudskom postupku u građanskim parnicama iz 1865. godine, neodazivanje tuženoga na ročište imalo je isto značenje kao i izričito osporavanje tužbenih navoda – prećutno osporavanje, pa je zato tužilac bio dužan da dokazuje navedene činjenice. – Ž. Delja, „Presuda zbog izostanka“, *Pravni život* 11-12/1989, 1645.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ ZPP, čl. 319 i 320.

samo na navodima aktivne stranke, tj. tužioca, ne vodeći pritom redovni postupak dokazivanja kako bi proverio istinitost tih navoda. U ovim situacijama, sud je jedino ovlašćen da ispita da li su činjenice na kojima se zasniva tužbeni zahtev u suprotnosti sa dokazima koje je tužilac podneo ili eventualno sa opštepoznatim činjenicama (čl. 319, st. 1, tač. 3 i čl. 320, st. 2, tač. 5 ZPP). Osim ove rezerve, sud nije ovlašćen da ispituje istinitost tužiočevih navoda, pa je zbog toga dužan da prihvati tužbeni zahtev ako njegova osnovanost proizlazi iz činjenica koje su navedene u tužbi, a koje se uzimaju kao istinite (čl. 319, st. 1, tač. 2 i čl. 320, st. 1, tač. 4 ZPP).

U svim ostalim slučajevima, sud je dužan da raspravlja iako jedna od stranaka nema aktivno držanje u postupku, tumačeći pritom ponašanje aktivne stranke i uporedo ceneći od kakvog je značaja to što je druga stranka odlučila da svoju procesno relevantnu volju iskazuje pasivnošću.

3. POSLEDICE PROPUŠTANJA ODBRANE

Stranka koja nema aktivno učešće u postupku minimizira svoje izgleda za uspeh u parnici. Kako smo prethodno naveli, stranka ne može biti prisiljena da preduzme određene radnje u postupku.¹⁷ Ostavljeno je njenoj dispoziciji kakav će stav zauzeti. To ne znači da će stranka takvim držanjem „ugroziti“ dalji tok postupka i sprečiti brzo i efikasno rešavanje spornog predmeta. Zbog toga, procesni zakon poima negativno držanje stranke kao aktivnost, a za svaku aktivnost preduzetu u postupku zakon vezuje pravne posledice.¹⁸ I pasivnost stranke se tretira kao parnična radnja. Svako procesnoppravno relevantno držanje stranaka u parnici podrazumeva se kao parnična radnja.

---

¹⁷ Upravo zbog toga ne možemo da govorimo o postojanju obaveze za stranku da bude aktivna u postupku, već jedino o teretima ili obavezama koje stranka preduzima u vlastitom interesu. Preduzimanjem takvih tereta stranka stvara realnu mogućnost da ostvari ishod postupka koji će biti u njenu korist.

¹⁸ U procesnoj teoriji nailazimo na razmišljanja da se parnična radnja može preduzeti samo izrično, a da pasivno držanje stranaka nema značenje parnične radnje. Nasuprot ovom stanovištu, postoje razmišljanja da se radnje mogu preduzimati konkludentno, na način da se iz držanja stranke izvodi zaključak da ona preduzima određenu parničnu radnju. Po definiciji, sa konkludentnim postupanjem stranka izražava svoj stav povodom parničnih radnji svog protivnika. Posebno je značajno da se u parničnom postupku reši pitanje u vezi sa pasivnim držanjem stranaka u postupku, jer je bitno obeležje procesnoppravnog odnosa upravo to što nasuprot ovlašćenjima ne postoje obaveze, već samo tovari. Stranke ne mogu biti prinuđene na bilo kakvo postupanje i dosledno tome njihovom propuštanju moramo dati određeno procesno značenje, ne zbog toga što je to posledica prećutnog preduzimanja parničnih radnji od strane pasivne strane, već zbog toga što ta vrsta propuštanja rezultira određenom, unapred propisanim posledicom. – Tako, P. Кеча, *Грађанско процесно право*, Београд 2010, 141.

Stranke su *dominus litis* – gospodari parnice. Od njihove volje i aktivnosti zavisi oblikovanje parnice. Volja stranaka poštuje se u odnosu na određivanje predmeta parnice, u odnosu na njihove dispozitivne parnične radnje i njihovog prava da budu saslušane u postupku. Iako razvoj parnice, po pravilu, najviše treba da zavisi od tužiočevih nastojanja da pravovremenim aktiviranjem procesnih mehanizama omogući sudu utvrđivanje svih pitanja relevantnih za odlučivanje, ipak je za brzo i ekonomično okončanje parničnog postuka u relativno istoj meri odgovoran i sud, a posebno i protivna stranka, tj. tuženi, aktivnim korišćenjem svojih prava. Sud ima zadatak da potiče i usmerava aktivnost stranaka, kako bi se ostvarile procesne pretpostavke i kako bi se kompletirao raspravni materijal, a u slučaju njihove pasivnosti, sud je ovlašćen da preduzima određene radnje, koristeći procesni instrumentarijum koji mu je na raspolaganju i koji takvoj pasivnosti pridaje određeno parnično dejstvo.¹⁹

Pasivnost stranaka u postupku obuhvata propuštanje da se preduzmu procesne radnje u određenom roku ili stadijumu postupka, propuštanje ročišta, odnosno nepostupanje na poziv ili po rešenju suda. Propuštanje u parničnom postupku znači nepreduzimanje parničnih radnji u određeno vreme²⁰ (u predviđenom roku, na ročištu ili u toku stadija odnosno određene faze postupka).²¹ Propuštanje stranke može da se interpretira kao njeno neangažovanje u dokazivanju suprotnog stanovišta od onog koje je predstavljeno sudu od strane njenog protivnika.

Procesni zakon ne sadrži opštu odredbu o posledicama propuštanja. Efekti neaktivnosti stranaka predviđeni su odredbama kojima se uređuje propuštanje pojedinih parničnih radnji.²² Kada je reč o parničnim radnjama, osnovne posledice pasivnosti stranaka svode se na zakonsku prekluzi-

---

¹⁹ I. Pezo, 86.

²⁰ J. Čizmić, „Povrat u prijašnje stanje“, *Pravni život* 13/2007, 551.

²¹ Tako, usmena radnja smatra se propuštenom ako se stranka do zaključenja ročišta ne pojavi, a bila je uredno pozvana. Ako se stranka pojavi u toku ročišta, ona je propustila radnje koje je do trenutka njenog dolaska mogla da preduzme. Sa izostankom se izjednačava situacija u kojoj pristuna stranka ne želi da se upusti u raspravljanje ili bude uklonjena sa ročišta. Radnja vezana za rok je propuštena ako nije preduzeta pre isteka roka. – Б. Познић, В. Ракић Водинелић, *Грађанско процесно право*, Београд 1999, 167 i 168.

²² Za razliku od makedonskog procesnog režima, neki procesni sistemi sadrže generalnu odredbu koja normira posledice propuštanja. Tako, prema nemačkom ZPO-u, opšta posledica propuštanja da se izjasni u postupku je isključenje mogućnosti za naknadno izjašnjenje u postupku (čl. 230). Zakon ne nalaže upozorenje pravnih posledica propuštanja. Posledice nastaju automatski, osim ako zakon nije uslovio njihovo nastupanje odgovarajućim predlogom (čl. 231/1). Slične odredbe sadrži i austrijski ZPO (čl. 144 i 145).

ju²³ prava da se preduzimaju radnje nakon manifestacije pasivnog držanja ili rizik od nepovoljne kvalifikacije određenog stanja od strane suda.²⁴

Po pravilu, posledice propuštanja nastupaju *ipso iure*, bez prethodnog predloga protivne stranke. Zakon o parničnom postupku na izričit način predviđa posledice propuštanja koje nastupaju po predlogu protivne stranke (*accusation contumaciae*). Za nastupanje pravnih posledica propuštanja irelevantni su razlozi zbog kojih je propuštanje nastalo. Oni mogu biti relevantni samo u situaciji kada bi se zahtevalo otklanjanje nastalih posledica. Prema tome, propuštanje ne mora biti izraz namerne apstinencije, već može biti i posledica prisilnog udaljenja stranke sa ročišta.²⁵

U tekstu koji sledi osvrnućemo se na posledice koje procesni zakon normira kao rezultat pasivnosti stranaka u postupku. Videćemo koje „sankcije“ pogađaju stranku u trenutku kada propusti da se brani od napada svog parničnog protivnika, odnosno kada propusti da se izjasni o procesnom materijalu koji je njen oponent prezentirao sudu.

3.1. Kontumaciona presuda

Kontumaciona presuda je značajan institut parničnog postupka. Imajući u vidu cilj svake parnice – obezbeđenje efikasne pravne zaštite, institucionalizacija ove vrste presude u savremenim parničnim postupcima dužuje se upravo potrebi da se omogući nesmetano odvijanje parnice i da se onemogući strankama, posebno tuženom, da svojim pasivnim držanjem u postupku pravi opstrukcije u postupku pravne zaštite.²⁶ Kontumaciona presuda javlja se kao jedan od načina savladavanja nepoželjnih procesnih situ-

---

²³ Prekluzija (*praclusio*) je najznačajnija procesnopravna posledica propuštanja. Ona se sastoji od gubitka prava da se preduzme određena parnična radnja. Kada prekluzija nastupi, propuštena radnja se više ne može preduzeti.

²⁴ I. Pezo, 86. Prema Juhartu, posledice propuštanja su procesni instituti koji omogućavaju pravilan razvitak postupka i obezbeđenje delotvorne zaštite prava i onda kada jedna od stranaka ne želi da se pridržava pravila postupka. – J. Juhart, *Civilno procesno pravo FNR Jugoslavije*, Ljubljana 1961, 218.

²⁵ M. Dika, „O propuštanju u parničnom postupku“, *Liber amicorum Nikola Gavella*, Zbornik radova u čast 70. rođendana profesora emeritusa Nikole Gavella, Zagreb 2007, 777.

²⁶ U korenu reči kontumaciona presuda nalazi se latinska reč *contumacia*, koja znači neposlušnost, nepokornost, nejavljanje na poziv suda, nedolazak na ročište. U savremenoj procesnoj teoriji sve više se potiskuje upotreba ovog termina sa obrazloženjem da se on javlja kao neadekvatan za izražavanje suštine procesnog insituta koji je njime označen. Kontumaciona presuda odnosno presuda zbog nepokornosti ne javlja se kao rezultat nedopuštenog ponašanja. Naprotiv, ova presuda omogućuje da se pasivnost stranaka iskoristi kao procesni instrument za izražavanje dopuštenih dispozicija stranaka. – O ovome, vid. kod S. Triva, „Marginalije uz tzv. presudu zbog izostanka“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 3-4/1960, 294. S potpunim uvažavanjem ovog argumenta, u radu će se koristiti termin kontumaciona presuda, budući da je opšteprihvaćen u teoriji parničnog prava.

acija koje nastaju u toku postupka upravo zbog pasivnosti stranaka. Ona daje mogućnost meritornog okončanja parnice na štetu pasivne stranke. U osnovi ove presude leži sistem afirmativne litiskontestacije, koji se zasniva na formuli *qui tacet consentire videtur*.²⁷

Savremeni procesni sistemi poznaju različite i neujednačene modalitete kontumacione presude. U nekim nacionalnim sistemima ova presuda se javlja kao sankcija za pasivno držanje obe stranke, odnosno i tužioca i tuženog, dok se u drugim sistemima ova presuda javlja isključivo kao negativna posledica koja može da pogodi samo tuženu stranu.²⁸ U jednom procesnom sistemu, kontumaciona presuda može imati više modaliteta, u zavisnosti od toga kakvu manifestaciju pasivnosti vežemo za njeno donošenje – da li je to rezultat preduzimanja određene parnične radnje ili je njeno donošenje posledica nejavljanja stranaka pred sudom.²⁹ Kada je reč o procesnom zakonodavstvu Makedonije, pozitivni režim poznaje dva modaliteta kontumacione presude. Naime, ZPP uređuje dve presude zbog propuštanja: presudu zbog nepodnošenja odgovora na tužbu i presudu zbog izostanka.³⁰ Oba modaliteta sankcionišu isključivo pasivnost tužene stranke.³¹

---

²⁷ O sistemu afirmativne litiskontestacije, vid. tačku 2.1. ovog rada.

²⁸ Nemački procesni režim predviđa presudu zbog propuštanja kao specifičnu sankciju stranačke neaktivnosti. Presuda zbog propuštanja donosi se ako tuženi propusti prvu procesnu radnju, a to će biti: u slučaju da je sud opredelio usmeni pripremni postupak – propuštanje da se javi na tzv. prvo usmeno saslušanje, odnosno ako je sud opredelio pismeni pripremni postupak – propuštanje da se u roku od 15 dana izjasni o upuštanju u raspravljanje. Sud može da donese presudu zbog izostanka i u slučaju neaktivnosti tužene stranke u daljem toku postupka, odnosno ako se tuženi ne javi na prvo ročište za glavnu raspravu. Presuda zbog propuštanja donosi se i protiv tužioca ukoliko ne dođe na prvo ročište za glavnu raspravu, ili dođe na ročište ali se ne upusti u raspravljanje. U tom slučaju, sud će bez daljeg raspravljanja meritorno odbiti tužbeni zahtev. – ZPP Nemačke, čl. 275, 276, 330 i 331. I austrijski i francuski procesni sistemi sankcionišu pasivnost obe stranke donošenjem meritorne odluke na njihovu štetu zbog izražene pasivnosti.

²⁹ Tako, ZPP Srbije poznaje *presudu zbog propuštanja* koja se donosi protiv tuženog koji je u određenom roku propustio da podnese odgovor na tužbu (čl. 350 ZPP-a Srbije). Slovenački ZPP predviđa samo jednu vrstu kontumacione presude, koja se donosi protiv tužene strane ako je propustila da podnese pismeni odgovor na tužbu (*zamudna sodba*, vid. čl. 318 ZPP-a Slovenije). Hrvatski procesni sistem normira dva modaliteta kontumacione presude. Oba modaliteta sankcionišu pasivnost tužene strane: tzv. *presuda zbog ogluhe*, kada je tuženi propustio da podnese pismeni odgovor na tužbu, i *presuda zbog izostanka*, kada tuženi, kome je tužba bila dostavljena zajedno sa pozivom za ročište, nije došao na pripremno ročište ili na prvo ročište za glavnu raspravu, ili ako je došao odbio je da se upusti u raspravljanje ili se udaljio sa ročišta, a nije osporo tužbeni zahtev (vid. čl. 331-b i 332 hrvatskog ZPP-a).

³⁰ Do donošenja ZPP-a iz 2005. godine, makedonski parnični postupak poznavao je samo presudu zbog izostanka.

³¹ Istorija našeg procesnog zakonodavstva ukazuje da su osnovi kontumacije postavljeni Zakonom o sudskom postupku u građanskim parnicama iz 1929. godine, koji je predviđao

Zakonski institut kontumacione presude javlja se kao nužna posledica shvatanja da se parnične stranke (posebno tuženi) ne mogu prisiliti na odbranu svojih prava u postupku, a, s druge strane, shvatanja da pasivnost tužene strane ne sme da prouzrokuje nemogućnost tužioca da putem sudске zaštite ostvari svoja prava. Pasivnost tuženog je izraz njegove volje, a negativne posledice takvog držanja upravo njega pogađaju.³²

Prema odredbama ZPP-a, presuda zbog nepodnošenja odgovora na tužbu, kako može da se zaključi i iz samog naziva, donosi se ako tuženi nije dostavio odgovor na tužbu u roku koji je sud opredelio za preduzimanje te procesne aktivnosti, i ako su pritom kumulativno ispunjene i taksativno navedene zakonske pretpostavke.³³ Ova vrsta kontumacione presude javlja se kao direktna posledica propuštanja od strane tuženog da preduzme prvu odbrambenu radnju u postupku.³⁴ Presuda zbog nepodnošenja odgovora na tužbu izriče se protiv tuženog, imajući u vidu prvenstveno apsolutnu presumpciju da je tuženi, time što je propustio da u predviđenom roku podnese pismeni odgovor na tužbu, priznao činjenične navode tužioca koji su za njega nepovoljni, a na osnovu kojih je tužilac zasnovao svoj tužbeni zahtev.³⁵

---

dva modaliteta ove presude: presudu zbog izostanka, koja se donosila i protiv tužioca i protiv tuženog, i presudu zbog propuštanja da se podnese odgovor na tužbu. Posle Drugog svetskog rata, kontumacione presude su ukinute kao nepravedni i klasni instituti buržoaskog prava. Međutim, u praksi, takva odluka pokazala se kao slobodan prostor za sve češće zloupotrebe procesnih ovlašćenja u smislu odugovlačenja postupka upravo zbog nemogućnosti sankcionisanja nedolaska parničara na ročište, što je išlo na štetu principima ekonomičnosti i efikasnosti postupka i značilo šikaniranje protivnika. Navedene okolnosti uslovile su ponovnu institucionalizaciju presude zbog izostanka Zakonom za ubrzanje parničnog postupka pred redovnim sudovima iz 1955. godine. Nakon toga, presuda zbog izostanka je predviđena i Zakonom o parničnom postupku FNRJ iz 1957, Zakonom o parničnom postupku iz 1976. i makedonskim zakonom o parničnom postupku iz 1998. godine. – Prema S. Omanović, 17–31.

³² Т. Зороска Камилевска, „Контумациона пресуда“, *Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“*, во чест на Тодор Цунов, Скопје 2009, 609.

³³ Општа pretpostavka za donošenje presude zbog nepodnošenja odgovora na tužbu je da tuženi nije podneo odgovor na tužbu u roku koji je sud opredelio za preduzimanje pomenu-te procesne radnje. U tom slučaju, sud će doneti presudu kojom se usvaja tužbeni zahtev ako su kumulativno ispunjene i sledeće pretpostavke: 1) tuženom je uredno dostavljena tužba i poziv za davanje odgovora na tužbu; 2) činjenice na kojima se zasniva tužbeni zahtev nisu u suprotnosti sa dokazima koje je sam tužilac podneo ili sa činjenicama koje su opštepoznate; 3) osnovanost tužbenog zahteva proizlazi iz činjenica navedenih u tužbi; 4) ne postoje opštepoznate okolnosti iz kojih proizlazi da su tuženog sprečili opravdani razlozi da odgovori na tužbu. – Vid. ZPP, čl. 319, st. 1, tač. 1–5.

³⁴ Н. Петрушић, „Последице пропуштања рокова у новом парничном процесном праву Републике Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу XLIV/2004*, 139.

³⁵ S. Triva, M. Dika, 604.

Druga vrsta kontumacione presude prihvaćene u procesnom sistemu Makedonije je presuda zbog izostanka. Po svojoj pravnoj konstrukciji, ona se javlja kao presuda koja sankcioniše neaktivnost tužene stranke u daljem toku postupka. Osnovna pretpostavka njenog donošenja je postojanje tzv. kvalifikovane pasivnosti tužene strane, koja može da se izrazi na više načina. Naime, sud će doneti presudu zbog izostanka ako: tuženi u odgovoru na tužbu nije osporio tužbeni zahtev; nije došao na pripremno ročište do njegovog zaključenja; nije došao na prvo ročište za glavnu raspravu; pripremno ročište nije održano; dođe na ročište ali ne želi da se upusti u raspravljanje; bude uklonjen sa ročišta,³⁶ a ne ospori tužbeni zahtev.³⁷

Kakav je odnos između ova dva modaliteta kontumacionih presuda koje poznaje makedonsko procesno pravo? Bez sumnje, mogućnost donošenja presude zbog izostanka je redukovana iz razloga što presuda zbog nepodnošenja odgovora na tužbu sankcioniše nepreduzimanje inicijalne procesne radnje od strane tuženog (odgovor na tužbu), a presuda zbog izostanka sankcioniše procesno ponašanje tuženog koje nužno sledi nakon podnošenja odgovora na tužbu, i to samo u onom slučaju kada tuženi u svom odgovoru na tužbu nije osporio tužbeni zahtev.³⁸

Bazična meritorna pretpostavka za donošenje kontumacione presude je da osnovanost tužbenog zahteva proizlazi iz činjenica navedenih u tužbi. Pasivnost tužene strane stvara fikciju da tuženi priznaje činjenične navode tužioca. Nije reč o fikciji da tuženi pasivnim držanjem priznaje osnovanost tužbenog zahteva, odnosno da se slaže i sa samom osudom odnosno tezom postavljenom od strane tužioca da iz iznesenih činjenica proizlazi i osnovanost tužbenog zahteva. Pasivnost tužene stranke ne oslobađa sud dužnosti da ispituje materijalnopravnu osnovanost tužbe s obzirom na navedene činjenice. Zbog toga, zahtev da sud oceni da li iz navedenih činjenica proizlazi osnovanost tužbenog zahteva je celishodan i predstavlja srazmernu ravnotežu u teretima stranaka. Naime, ako se tuženom stavlja teret da se

---

³⁶ Osnovni preduslov za donošenje presude zbog izostanka je da je tuženi bio uredno pozvan na ročište (pripremno ročište, odnosno prvo ročište za glavnu raspravu), a da na ročište nije došao i nije opravdao svoj izostanak. U suprotnom, ako se tuženi nije odazvao na poziv suda, a opravdao je svoj izostanak, ne mogu da nastupe štetne posledice za tuženog u smislu donošenja meritorne odluke na njegovu štetu. U tom slučaju, sud će raspravljati sa prisutnom strankom, tj. tužiocem.

³⁷ Vid. ZPP, čl. 320, st. 1. Pored ovih pretpostavki, i kod presude zbog izostanka traži se da kumulativno budu ispunjeni dopunski uslovi koji su, može se reći, identični onima koji su predviđeni za donošenje presude zbog nepodnošenja odgovora na tužbu, s tom razlikom što se kod presude zbog izostanka kao dopunski uslov zahteva i postojanje predloga od strane tužioca da se donese ova vrsta presude i da tuženi u svom odgovoru na tužbu nije osporio tužbeni zahtev. – Vid. ZPP, čl. 320, st. 1, tač. 2 i 3.

³⁸ Moguće je da presuda zbog izostanka ima prednost pred presudom zbog nepodnošenja odgovora na tužbu samo u isključivim situacijama kada sud ne dostavi tužbu tuženom zbog podnošenja odgovora na tužbu, nego odmah zakaže ročište. – Vid. ZPP, čl. 269, st. 2.

aktivno suprotstavi tužbenom zahtevu, onda tužiocu treba da se stavi teret da se pobrine da iznese sve činjenice koje prema materijalnom pravu, ukoliko su istinite, potvrđuju osnovanost tužbenog zahteva.³⁹

3.2. Fikcija za povlačenje tužbe

Kao što smo videli, kontumaciona presuda u makedonskom parničnom postupku može biti doneta protiv tuženog u onim situacijama kad on nije pokazao nikakvu zainteresovanost da se brani od napada svog protivnika. Da bi se ispoštovala procesna ravnoteža, sasvim je razumljivo da procesni zakon predvidi i posledice radi izostanka, odnosno neaktivnosti tužioca. Naime, veliki je broj slučajeva u praksi kada tužilac, nakon što je inicirao parnični postupak, u daljem toku postupka ostaje pasivan. U takvoj situaciji, imajući u vidu da su strana tužioca i strana tuženog ravnopravne, sud bi morao dati odgovarajuću zaštitu i tuženom, koji je svojim protivljenjem zahtevu koji je istakao tužilac, izrazio svoj interes za donošenje meritorne odluke. Stranke u postupku nemaju samo pravo, već i dužnost da se brinu o zaštiti svojih prava. Zbog toga, bilo bi neprihvatljivo da se dopusti da tužilac sam pokrene postupak, a celu brigu o ostvarivanju svojih prava prepusti sudu.⁴⁰ Kako bi se onemogućilo nesavesno parničenje, koje dovodi do šikaniranja protivne stranke, u ovom slučaju tuženoga, procesni zakon predviđa sankcije za neaktivnost tužioca. Ako tužilac, nakon podnošenja tužbe, u daljem toku postupka ima pasivan stav, odnosno ako je njegova jedina aktivnost bila samo iniciranje postupka, zakon predviđa da će trpeti negativne procesne posledice upravo zbog te pasivnosti. Tako, ako na pripremno ročište ne dođe tužilac, a ne opravda svoj izostanak, tužba se smatra povučenom, ako se sa tim saglasio tuženi, a ako tuženi nije bio prisutan, tužba će se smatrati povučenom ako u roku od osam dana nakon prijema obaveštenja o povlačenju tužbe tuženi se nije izjasnio da se tome protivi (čl. 277, st. 1 ZPP). Isto tako, za tužioca koji nije došao na prvo ročište za glavnu raspravu ili na neko kasnije ročište dolazi do primene fikcije da je povukao tužbu, pod uslovom da se tuženi s tim saglasio.⁴¹

---

³⁹ A. Galič, 131, 132.

⁴⁰ *Ibid.*, 131.

⁴¹ U ovom kontekstu, vid. čl. 304 srpskog ZPP-a, koji sadrži slično rešenje, s tom razlikom što ne vezuje fikciju za povlačenje tužbe za saglasnost tuženog. Ako na pripremno ročište ne dođe tužilac, a uredno je pozvan, smatraće se da je tužba povučena, osim ako tuženi ne zahteva da se ročište održi. Dalje, ako sa ročišta za glavnu raspravu neopravdano izostanu i tužilac i tuženi ili odbiju da raspravljaju, tužba se smatra povučenom (čl. 311, st. 2 ZPP-a). Zakon o parničnom postupku Hrvatske ne sadrži odredbu koja sankcioniše nedolazak tužioca na ročište. Tako, ako na pripremno ročište ne dođe tužilac, sud će raspravljati sa prisutnom strankom. Ako na prvo ročište za glavnu raspravu ili na neko kasnije ročište ne dođe tužilac, rasprava će se održati (čl. 291 i 295 hrvatskog ZPP-a). Samo u postupku u sporovima male vrednosti, hrvatski ZPP predviđa fikciju da je tužba povučena ako tužilac

Podrazumeva se da i u ovom slučaju, kada je reč o pasivnosti tužioca, isto kao i kod pasivnosti tuženog, posledice takvog držanja mogu da nastupe isključivo ako sud pred sobom ima dokaz o uredno izvršenom dostavljanju. U suprotnom, za tužioca ne mogu nastupiti nikakve negativne posledice zbog ispoljene pasivnosti.

3.3. Raspravljanje u odsustvu stranke koja se nije javila na ročište, a bila je uredno pozvana

Ročište je vremenski određen trenutak (termin) kada sud preduzima određenu procesnu radnju uz učešće stranaka i drugih učesnika u postupku.⁴² Ročište definišemo kao sastanak, susret suda, stranaka i drugih učesnika u postupku koji se održava u određenom satu i određenom mestu radi usmenog i, po pravilu, javnog i kontradiktornog preduzimanja procesnih radnji.⁴³ Generalno, propuštanjem da se javi na ročište, stranka ne koristi pravo preduzimanja određene radnje, odnosno ne ispunjava dužnost da određenu radnju preduzme u onom času i na onom mestu kada je to predviđeno. Moguće su različite pravne situacije, odnosno posledice koje mogu da pogode stranku koja je propustila ročište iako je bila uredno pozvana. Jedna od tih situacija je mogućnost da sud održi ročište i da pritom raspravlja samo sa prisutnom strankom.

Zakon o parničnom postupku sadrži odredbe koje predviđaju održavanje ročišta samo sa jednom od stranaka, odnosno mogućnost raspravljanja samo sa prisutnom strankom. Zanimljivo je primetiti da je ZPP pri uređivanju ove materije na izričit način uredio samo onu situaciju u kojoj se kao prisutna stranka javlja tužilac. Tako, ako na pripremno ročište ne dođe tužena strana, koja je bila uredno pozvana, i ne opravda svoj izostanak, a nisu se stvorili uslovi za donošenje presude zbog izostanka, sud će raspravljati sa prisutnom strankom. Dalje, ako na prvo ročište za glavnu raspravu ne dođe tužena strana, a izostanak ne opravda i ne postoje uslovi za donošenje presude zbog izostanka, ili se na nekom kasnijem ročištu tužena stranka ne pojavi, rasprava može da se održi sa prisutnom stran-

---

ne dođe na prvo ročište, a pritom je uredno pozvan, osim ako se tuženi na tom ročištu ne upusti u raspravljanje (čl. 465, st. 1 ZPP). Zakon o parničnom postupku Slovenije sadrži rešenje koje predviđa da će se izostanak tužioca sa prvog ročišta za glavnu raspravu sankcionisati donošenjem presude radi otkazivanja („sodba na podlagi odpovedi“), ako su ispunjeni uslovi koje zakon predviđa. Ako na prvom ročištu za glavnu raspravu ne dođe ni jedna od stranaka, smatraće se da je tužilac povukao tužbu. Ako na nekom kasnijem ročištu tužilac ne dođe, a sud ne donese presudu na osnovu spisa, smatraće se da je tužilac povukao tužbu, osim ako se tuženi ne saglašava sa pretpostavkama da je tužba povučena (čl. 282 ZPP-a Slovenije).

⁴² Tako, A. Janevski, T. Zoroska Kamilovska, *Граѓанско процесно право, Парнично право*, Скопје 2012, 290; S. Triva, M. Dika, 383.

⁴³ Tako, M. Dika, 784.

kom.⁴⁴ U slučaju tužiočevog izostanka, nezavisno o kom ročištu je reč, ZPP predviđa da kada je tužilac uredno pozvan, smatraće se da je tužba povučena ako je sa tim saglasan tuženi. Na ovaj način, koncipirane odredbe mogu da nas na prvi pogled navedu na pogrešan zaključak da se rasprava može održati i bez prisustva jedne od stranaka, ali samo ako se tužilac javlja kao prisutna stranka na ročištu. Ako je tuženi prisutan, rasprava se neće održati. Razumljivo, ovaj način tumačenja je neispravan, posebno ako se ima u vidu da je parnični postupak izgrađen na konceptu ravnopravnih i jednakih stranaka. Zašto jedna od stranaka, u ovom slučaju tužilac, da bude privilegovana stranka tako što će se samo njenim prisustvom stvoriti situacija da sud raspravlja samo sa jednom od stranaka? To bi značilo da protivna stranka, u ovom slučaju tuženi, ne bi mogao da raspravlja pred sudom ako na istom ročištu nije prisutan i tužilac. Ovakvu interpretaciju ne možemo prihvatiti kao ispravnu. Zbog toga, nedostatak izričite odredbe koja predviđa da će sud raspravljati sa jednom od prisutnih stranaka, nezavisno o kojoj stranki je reč, treba da se nadoknadi tumačenjem da će sud raspravljati sa tuženom strankom, kao jedinom prisutnom na ročištu, u slučaju kada tužilac izostane sa ročišta, a tuženi ne dâ saglasnost da se tužba smatra povučenom.⁴⁵

Kada sud raspravlja samo sa jednom od stranaka, postavlja se pitanje kakve negativne posledice mogu nastupiti za pasivnu stranku, koja se i pored urednog poziva nije odazvala i nije došla na ročište. Da li neaktivnost može dovesti do negativnih reperkusija koje će se odraziti na njen procesni položaj? Jedna od najčešćih posledica je to što je stranka prekludirana u preduzimanju onih procesnih radnji koje su na tom ročištu preduzete. Tako, ukoliko tužilac želi da napravi određene modifikacije svog *napada*, odnosno da preinači tužbu, to može da napravi najkasnije na prvom ročištu za glavnu raspravu. Ako tuženi želi da odgovori *kontranapadom*, odnosno da podnese protivtužbu, to može da napravi najkasnije na prvom ročištu za glavnu raspravu.⁴⁶ Dalje, nedolaskom na ročište, pasivna stranka gubi mogućnost da u kontradiktornom raspravljanju pokuša da uveri sud o činjenicama koje joj idu u prilog.

---

⁴⁴ Vid. ZPP, čl. 277, st. 2 i čl. 280, st. 2. Zakon o parničnom postupku iz 1998. godine sadržao je izričitu odredbu prema kojoj, nezavisno od toga koja stranka je izostala sa ročišta, ročište će se održati sa prisutnom strankom: „Ako na pripremno ročište ne dođe tužilac ili ne dođe tuženi (...) predsednik veća će raspravljati sa prisutnom strankom”, odnosno „Ako na prvom ročištu za glavnu raspravu izostane tužilac ili ako na to ročište ne dođe tuženi (...) i kada na nekom od kasnijih ročišta izostane tužilac ili tuženi, rasprava će se održati”. – Vid. čl. 276 i 280 ZPP-a iz 1998.

⁴⁵ Na primer, pozitivno pravo Srbije i Hrvatske sadrže izričitu odredbu koja predviđa da će u odsustvu jedne od stranaka, sud raspravljati sa prisutnom strankom. – Vid. čl. 311, st. 1 srpskog ZPP-a i čl. 291 i 295 hrvatskog ZPP-a.

⁴⁶ Vid. ZPP, čl. 179, st. 1 i čl. 180, st. 1.

U procesnoj teoriji postoje različiti stavovi u odnosu na pitanje kako da se tretiraju činjenični navodi izneseni na ročištu na koje protivna stranka, iako uredno pozvana, nije došla, zbog čega nije imala mogućnost da se sa tim činjenicama upozna i o njima izjasni. Prema jednom mišljenju, činjenice treba smatrati osporenim i zbog toga sud treba izvoditi odgovarajuće dokaze. Za činjenice koje jedna od stranaka iznosi u odsustvu druge sud mora izvoditi dokaze kako bi utvrdio istinitost tih činjenica u svakom slučaju kada stranka prethodno nije imala mogućnost da se o njima upozna. U takvoj situaciji, načelo saslušanja stranaka ne može biti ugroženo, jer je stranka bila uredno pozvana da se javi na ročište. Time je stranki omogućeno da se izjasni ne samo o činjenicama koje je njen protivnik prethodno izneo, već i o onim koje bi mogle biti iznesene na konkretnom ročištu. Predmetno načelo ima cilj da zaštiti stranku prema kojoj se određena tvrdnja iznosi, a u ovom slučaju ona je zaštićena tako što će se ta tvrdnja dokazivati.⁴⁷ Prema drugom mišljenju, stranki se ne može imputirati određeni stav o činjeničnim navodima protivne stranke ako joj prethodno nije bila data mogućnost da bude uredno upoznata sa konkretnim navodima i da se o istima izjasni. Zbog toga, ne prihvata se shvatanje da stranka osporava činjenične navode svog protivnika koji su izneseni u njenom odsustvu, zbog čega treba da se dokazuje njihova istinitost. Dokazivanje treba da bude izvedeno nakon što je protivnik stekao mogućnost da se o tim navodima izjasni.⁴⁸

Koji stav se čini opravdanim? Svakako, razlozi procesne ekonomije i discipline, sprečavanja zloupotrebe procesnih ovlašćenja, načela neposrednosti i usmenosti opravdavaju stav da je stranki, samim tim što je uredno pozvana da dođe na ročište, data mogućnost da raspravlja o materijalu koji će biti iznet na ročištu. Mogućnost da protivnik na tom ročištu iznese nešto što prethodno nije prezentirao sudu i protivnoj stranki, pretpostavlja da bi stranka, ukoliko želi da se suprotstavi tim navodima, trebalo da se odazove pozivu suda, da dođe na ročište, da se upozna sa *novim* navodima i o njima se izjasni. Suprotno rešenje bi pogodovalo nelojalnoj stranki, stvorilo bi prostor za zloupotrebu ovlašćenja, uzrokovalo bi slabljenje procesne discipline, itd. Zbog toga, treba da se priklonimo stavu prema kojem činjenični navodi izneti u odsustvu protivne stranke treba da se dokazuju ne zbog toga što se smatraju osporenim, već zbog toga što se ne smatraju priznatim.⁴⁹

---

⁴⁷ Tako, Б. Познић, В. Ракић Водинелић, 169.

⁴⁸ S. Triva, M. Dika, 490.

⁴⁹ Tako, M. Dika, 797.

3.4. Prekluzija u odnosu na iznošenje novih činjenica i dokaza

Zakon o parničnom postupku sadrži odredbu koja normira dužnost stranaka da najkasnije na prvom ročištu za glavnu raspravu iznesu sve činjenice potrebne za obrazloženje svojih navoda (zahteva, predloga), ponude potrebne dokaze za utvrđivanje iznetih činjenica i da se izjasne o navodima i predloženim dokazima svog protivnika.⁵⁰ Prema novom uređenju, stranke mogu u toku glavne rasprave da iznose nove činjenice i dokaze samo ako učine verovatnim da bez svoje krivice nisu bile u mogućnosti da ih iznesu, odnosno da ih predlože u dotadašnjem toku postupka (čl. 284 ZPP). Aktuelna koncepcija prezentiranja činjenica i dokaza u parničnom postupku po pravilu znači da se kasnije prezentirane odnosno zadocene činjenice i dokazi neće uzimati u obzir. Prema tome, stranke su prekludirane u korišćenju prava neograničenog iznošenja činjenica i dokaza.

Uvođenje sistema prekluzija zaoštrilo je procesnu disciplinu i predstavlja efikasno sredstvo koncentracije postupka. Ipak, opravdano se postavlja pitanje da li je takav sistem ugrozio pravo stranke da bude saslušana u postupku. Postavljanje rokova za preduzimanje procesnih radnji (u ovom slučaju iznošenje procesnog materijala preko kojeg stranke iznose svoj napad i odbranu) i onemogućavanje kasnijeg njihovog preduzimanja, ograničava mogućnost stranaka da budu saslušane u postupku. Uvođenje sistema prekluzija u odnosu na iznošenje novih činjenica i dokaza opravdava se postizanjem sistema sudske zaštite koji će pružiti odgovarajuću pravnu zaštitu bez nepotrebnog odugovlačenja. Prekluzije treba da se interpretiraju na način da njihova primena znači postizanje efikasne sudske zaštite u razumnom roku, odnosno ubrzanje postupka. Ako analiziramo odredbu čl. 284, možemo da kažemo da je relativno široko postavljena. Na sudu je dužnost da prihvatljivom interpretacijom pojma *krivice* obezbedi strankama realnu mogućnost da budu saslušane u postupku.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Načelo saslušanja stranaka u savremenim parničnim sistemima koncipirano je tako da strankama daje ovlašćenje da budu saslušane u postupku, ne namećući im pritom dužnost da se izjašnjavaju o zahtevima i navodima svog protivnika. Međutim, nenametanje obaveze aktivnog držanja u postupku ne znači da se stranke mogu ponašati voluntaristički i time sprečavati brzo i efikasno okončanje parničnog postupka. Zbog toga, pro-

---

⁵⁰ Vid. ZPP, čl. 284, st. 1. Jedna od značajnijih novina koje je uveo ZPP je možda odredba iz člana 284, kojom se napušta mogućnost da stranke neograničeno iznose nove činjenice i dokaze. Sistem koji je strankama dopuštao neograničenu mogućnost iznošenja novih činjenica i dokaza do kraja glavne rasprave u praksi je najčešće bio predmet zloupotrebe. Stranke su koristile takvu mogućnost da namerno odugovlače postupak.

cesni režimi sa istovremenom proklamacijom prava stranke da se izjasni u postupku (ne obavezujući je pritom na aktivno držanje), za pasivnost stranke vezuju negativne pravne posledice. Tendencija procesnih sistema za ubrzanje i koncentraciju parničnog postupka zaoštrila je režim postupanja prema pasivnim strankama. Određene novine u uređenju parničnog postupka, koje se odnose na kontumacionu presudu, prekluziju u odnosu na iznošenje novih činjenica i dokaza, problematiku pripremnih podnesaka, obavezu supstanciranog, odnosno obrazloženog poricanja navoda protivne stranke i sl., nesporno dovode do ubrzanja i koncentracije postupka. Ipak, cilj da se postupak ubrza i učini što efikasnijim ne sme doći u sukob sa pravom stranke da bude saslušana u postupku. U situaciji kada su procesna načela u međusobnoj protivrečnosti, teži se ka postizanju određenog balansa, a celishodnost određuje koje načelo će prevagnuti.

LISTA REFERENCI

Bibliografske reference

1. Благојевић, Борислав, *Начела приватнога процеснога права*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд 1936;
2. Čizmić, Jozo, „Povrat u prijašnje stanje“, *Pravni život* 13/2007;
3. Dika, Mihajlo, „O propuštanju u parničnom postupku“, *Liber amicorum Nikola Gavella, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb 2007;
4. Delja, Živana, „Presuda zbog izostanka“, *Pravni život* 11-12/1989;
5. Galič, Aleš, „Sankcije za neaktivnost stranaka u parničnom postupku“, *Pravni život* 12/2004;
6. Janevski, Arsen, Zorоска Камиловска, Татјана, *Грађанско процесно право, књига прва, Парнично право*, Скопје 2012;
7. Juhart, Jože, *Civilno procesno pravo FNR Jugoslavije*, Univerzitetna založba, Ljubljana 1961;
8. Кеча, Ранко, *Грађанско процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду – Службени гласник, Београд 2010;
9. Марковић, Миливоје, *Основна начела парничног поступка*, Правни факултет, Нови Сад 1977;
10. Omanović, Sanjin, *Contumacia*, Pravni fakultet, Bihać 2002;
11. Pezo, Ivica, „O nekim pitanjima procesno relevantne pasivnosti parničnih stranaka“, *Hrvatska pravna revija* 1/2001;
12. Петрушић, Невена, „Последице пропуштања рокова у новом парничном процесном праву Републике Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу* XLIV/2004;

13. Познић, Боровоје, Ракић Водинелић, Весна, *Грађанско процесно право*, Савремена администрација, Београд 1999;
14. Таџ, Рефки, „Равноправност странака у парничном поступку“, *Правни живот* 7-8/1996;
15. Трива, Синиша, Дика, Милајло, *Грађанско парнично процесно право*, Народне новине, Загреб 2004;
16. Трива, Синиша, „Marginalije uz tzv. presudu zbog izostanka“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 3-4/1960;
17. Зороска Камилковска, Татјана, „Контумациона пресуда“, *Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“*, во чест на Тодор Џунов, Скопје 2009.

Pravni propisi

1. Закон о парничном поступку Републике Македоније, *Службен весник на Р. Македонија*, бр. 79/05, 110/08, 83/09 и 116/10 и преčišчени текст, објављен у *Службен весник на Р. Македонија*, бр. 7/11;
2. Закон о парничном поступку Републике Србије, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 72/11 и 49/13;
3. Закон о парничном поступку Р. Хрватске, *Народне новине Р. Хрватске*, бр. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11 и 25/13;
4. Закон о парничном поступку Републике Словеније, *Уредни лист Р. Словеније*, бр. 26/99, 96/02, 12/03, 2/04, 52/07 и 45/08.

Full Professor Arsen Janevski, LL.D.

Assistant Milka Rakočević, LL.M.

Faculty of Law “Justinianus I“, “Sts. Cyril and Methodius“ University of Skopje

POWER OR OBLIGATION OF THE PARTIES TO ARGUE BEFORE THE COURT

The consequences of passiveness of the parties in civil litigation

Summary

The subject of interest of this paper is the matter concerning the position of the parties and the manner of their conduct (active or passive) in the civil procedure. Are the parties obliged to argue before the court and actively participate in the court proceedings, or do they decide themselves what their attitude would be, which suggests that they may be completely

passive without the need to turn to the procedural activities undertaken by other parties in the proceedings? The adversarial principle in the contemporary civil procedure is designed in a way that the principle itself means a power of the litigants to be heard in the proceedings, without imposing an obligation of referring to the allegations presented by the adversarial party. The lack of obligation of having an active posture in the proceedings doesn't mean that the party could act arbitrarily and obstruct the speedy and efficient adjudication on the merits. Having this in mind, the procedural regimes, while proclaiming the power of the parties to adversarial proceedings, at the same time are proclaiming negative legal consequences for the passivity of the parties.

Key words: *Civil procedure; Hearing of the parties; Passivity; Default judgment; Preclusion.*